

Seguretat als Estadis

Seguridad en los Estadios

Ignasi Serrahima i Viladevall

Enginyer Industrial, Cap de l'Àrea d'Enginyeria, Winterthur Seguros.

Qui no recorda la tragèdia del Estadi de Bradford, a Anglaterra, el dissabte 11 de maig de 1985? El Club de Fútbol Bradford City jugava el darrer partit de la temporada. El resultat no tenia cap importància. L'equip es proclamaria, de tota manera, campió de tercera divisió. Onze mil espectadors presenciaven el partit, i cinc mil estaven situats a la tribuna principal. Un incendi, iniciat 5 minuts avans de finalitzar el primer temps –sota el seient nº 141 de la Secció G de la tribuna–, va provocar la catàstrofe. Ningú no va controlar la situació. Quan la serietat de l'incendi es va fer palesa, molts espectadors encara eren als seus seients. El drama estava servit.

Com va poder, aquest incendi, ocasionar 56 morts en cinc minuts? Les investigacions posteriors varen coincidir a assenyalar que la causa més significativa que va contribuir a la gravetat final dels fets, va ser la falta de reacció del públic, al no adonar-se'n, ni ser advertit, del perill que suposava el desenvolupament del foc.

Els materials combustibles que conformaven la tribuna contribuïren a la ràpida propagació del foc. El disseny unidireccional dels passadissos i la manca de sortides obertes va dificultar el desallotjament del estadi. Però evidentment, una evacuació ordenada feta a temps hauria deixat la tragèdia en un ensurt.

Si bé es cert que les autoritats –locals, autonòmiques i estatals– tenen responsabilitat en aquest camp, i que, de fet, ja estan duent a terme, amb més o menys encert, grans esforços per solucionar les carències històriques del nostre país en matèria de prevenció, no podem oblidar mai que la legisla-

¿Quién no recuerda la tragedia del Estadio de Bradford, en Inglaterra, el sábado 11 de mayo de 1985? El Club de Fútbol Bradford City jugaba el último partido de la temporada. El resultado no importaba. El equipo se proclamaría, en cualquier caso, campeón de tercera división. Once mil espectadores presenciaban el encuentro, cinco mil situados en la tribuna principal. Un incendio iniciado 5 minutos antes de finalizar el primer tiempo –bajo el asiento 141 de la Sección G de la tribuna– provocó la catástrofe. Nadie controló la situación. Cuando la seriedad del incendio se hizo patente, muchos espectadores estaban aún en sus asientos. El drama estaba servido.

¿Cómo pudo este incendio ocasionar 56 muertos en cinco minutos? Las investigaciones posteriores coincidieron en señalar que la causa más significativa que contribuyó a la gravedad final de los hechos fue la falta de reacción del público al no percibir ni ser advertido del peligro que suponía el desarrollo del fuego.

Los materiales combustibles que constituían la tribuna contribuyeron a la rápida propagación del fuego. El diseño unidireccional de los pasillos y el número insuficiente de salidas abiertas dificultó el desalojo del estadio. Pero no hay duda de que una evacuación ordenada a tiempo hubiera dejado la tragedia en un buen susto.

Si bien es cierto que las autoridades –locales, autonómicas y estatales– tienen responsabilidad al respecto y que, de hecho, ya están realizando reiterados esfuerzos, con mayor o menor acierto, para solucionar las carencias históricas de nuestro país

ció es només un complement a les mesures d'auto-protecció que han d'adoptar els pròpys responsables de cada instal·lació.

És evident la necessitat de construir amb elements sòlids i incombustibles; d'acondiconar passadissos, entrades i sortides de fàcil evacuació; de disposar baranes per impedir allaus en zones de públic dempeus i per evitar caigudes de les persones d'edat; d'instal·lar els mitjans necessaris per l'extinció d'un foc; de que l'estadi tingui el corresponent enllumenat d'energència; d'evitar l'instal·lació de bars i/o similars a les vies d'evacuació; i d'un munt de mesures més.

Però, també es molt clara la evidència de que tot pot resultar inútil si no garantim la perfecta aplicació d'un Pla d'Emergència i Evacuació per part de l'entitat responsable.

L'experiència ens ensenya que els riscos que amenacen aquestes instal·lacions no son gaire diferents dels que tots coneixem: incendi, vandalisme, explosió, terrorisme, derrumbament, inundació, amenaça, etc.

No obstant, hi ha un fet fonamental que els diferencia de la resta d'edificacions. Tots aquests riscos es veuen agravats extraordinàriament per un perill potencial afegit: **l'actuació masiva desordenada**.

Quan un individu, degut a la seva por o a la seva inseguretad, tant com a la seva incapacitat de racionalitzar sobre la situació que ha provocat una alarma, s'uneix mansament a molts d'altres que estan en una situació de despersonalització i es converteix en una "silueta" dins d'un grup, comportant-se tots d'igual manera: irracionalment.

Aquest es el fet que pot provocar -i de fet, provoca- grans catàstrofes i que, per tant, s'ha de fer l'impossible per evitar-lo. Resumint, s'ha de controlar immediatament, en el mateix instant en que pugui començar.

Un grup -massa- incontrolat és impulsiu i actua en funció de la excitació; s'irrita fàcilment; té una gran mobilitat, tant motora com emotiva; reacciona per associacions i analogies; pateix una pèrdua de la seva capacitat de raonament, de responsabilitat i del sentit de l'orientació; desencadena les emocions, llibera els instints primaris i altera la percepció social; crea sensació d'anonimat i poder; fa desaparèixer els controls socials de la conducta; pot realitzar, en funció de les suggestions rebudes, actes que tan podran ser heroics com criminals; és terriblement crèdul i s'inclina servilment davant una autoritat forta, ...

A tots aquests fets cal afegir-hi, además, una serie d'elements que influiran/actuaran sobre la conducta de la massa. En destacarem els principals: el **rumor** -què estarà passant en realitat?-, que augmenta la tensió i afavoreix el pànic; els **perjudicis** -imatges preconcebudes, pel·lícules, lectures, notícies, etc.-, que poden condicionar un comportament; les **agressions**, que poden provocar un desbordament de la situació; la **intolerància**, que pot

en materia de prevención, no podemos olvidar nunca que la legislación debe tomarse como un complemento a las medidas de autoprotección a adoptar por los propios responsables de cada instalación.

Es patente la necesidad de construir con elementos sólidos e incombustibles; de adecuar pasillos, entradas y salidas para una fácil evacuación; de disponer barandillas para impedir avalanchas en zonas de público en pie y para evitar caídas de la gente de más edad; de instalar los medios adecuados para la extinción de un fuego; de dotar al estadio del correspondiente alumbrado de emergencia; de evitar la instalación de bares i/o similares en las vías de evacuación; y de un sinfín de medidas más.

Pero, también es muy clara la evidencia de que todo ello puede resultar inútil sino garantizamos la perfecta aplicación de un Plan de Emergencia y Evacuación por parte de la entidad responsable.

La experiencia nos demuestra que los riesgos a que están mayormente expuestas estas instalaciones deportivas no difieren de los ya conocidos por todos: incendio, vandalismo, explosión, terrorismo, derrumbe, inundación, amenaza, etc.

No obstante, existe un hecho diferencial que los distingue de otras construcciones. Todos y cada uno de los riesgos mencionados se agrava sobremanera cuando añadimos un nuevo peligro potencial: **la actuación masiva desordenada**.

Cuando un individuo, debido a su miedo e inseguridad, así como a su incapacidad de racionalizar sobre la situación que ha provocado una alarma, se une gregariamente a muchos que están en sus mismas condiciones emocionales, pasa a una situación de despersonalización y se convierte en un "bulto" dentro del grupo, comportándose todos del mismo modo irracional.

Este es el fenómeno que puede provocar -y de hecho provoca- grandes catástrofes y el que, por tanto, hay que impedir a toda costa que comience. En resumen, debe controlarse inmediatamente, en el mismo instante en que pueda aparecer.

Un grupo -masa- incontrolado es impulsivo y actúa en función de la excitación; se irrita fácilmente; tiene una gran movilidad tanto motriz como emotiva; reacciona por asociaciones y analogías; sufre una pérdida de razonamiento, de responsabilidad y del sentido de la orientación; desencadena las emociones, libera los instintos primarios y altera la percepción social; crea sensación de anonimato y poder; hace desaparecer los controles sociales de la conducta; puede realizar, en función de las sugerencias recibidas, actos que irán de lo heroico hasta lo criminal; es elevadamente crèdul y se inclina servilmente ante una autoridad fuerte;...

A estos hechos hay que añadir, además, una serie de elementos que influirán/actuarán sobre la conducta de la masa. Destacaremos los principales: el **rumor** -¿qué estará pasando en realidad?-, que aumenta la tensión y favorece el pánico; los **perjuicios** -imágenes preconcebidas, películas,

ocasionar conductes agressives; l'**egoïsme** –ignorància dels drets dels altres per l'interès propi de cada individu–, que pot desembocar en tumultus seguits de fenòmens d'atropellament o similars; i l'**instint de supervivència** –irracional, com tot instint, i el primer en aparèixer–, que pot conduir a conductes no desitjables.

A quina conclusió ens porta tot això? A la de considerar decisiva la importància del **personal propi** d'aquestes instal·lacions esportives. De la seva preparació per actuar com a líder-guia en aquestes situacions d'emergència dependrà, en gran mesura, l'èxit del Pla d'Emergència i Evacuació que necessàriament han d'implantar la totalitat dels nostres estadis.

És absolutament necessari que aquest personal sàpiga: que el pànic no és una reacció generalitzada –tan hi haurà persones paralizades pel terror com d'altres que actuaran correctament–; que es produirà un augment del clima emocional acompanyat per una hiperactivitat; que apareixeran síndromes d'apatia, desesperança i deambulació obnubilada; que surgiran casos de suïcides o de fugides desesperades; que els individus sense entrenar acostumen obeir més docilment les ordres, i això dona lloc a l'aparició d'automatismes molt útils per el desallotjament; que hi haurà con-

lecturas, noticias, etc.–, que pueden condicionar un comportamiento; las **agresiones**, que pueden provocar un desbordamiento de la situación; la **intolerancia**, que puede ocasionar conductas agresivas; el **egoísmo** –ignorancia de los derechos de los demás por el interés propio de cada individuo–, que puede desembocar en tumultos con fenómenos de atropellamiento o similares; y el **instinto de supervivencia** –primero en aparecer e irracional, como todo instinto–, que puede conducir a conductas no deseables.

¿A qué conclusión nos lleva todo lo expuesto? A la de considerar como decisiva la importancia del **personal propio** de esas instalaciones deportivas. De su preparación para actuar como líder-guía en estas situaciones de emergencia dependerá, en gran medida, el éxito del Plan de Emergencia y Evacuación que necesariamente deben tener implantado la totalidad de nuestros estadios.

Es absolutamente necesario que este personal sepa: que el pánico no es una reacción generalizada –existirán tanto personas paralizadas por el terror como personas que actuarán correctamente–; que se producirá una elevación del clima emocional acompañada por una hiperactividad; que aparecerán síndromes de apatía, desesperanza y deambulación obnubilada; que surgirán casos de

ductes inadaptades per reaccions agressives fortes davant la sensació de frustració o tracte "impersonal" durant les tasques d'auxili; que existiran líders espontanis que, ben dirigits, poden ser de gran ajuda; etc.

Resumint, l'**alt grau de suggestibilitat** de la multitud en aquells moments, ha d'esser aprofitat per aquest personal –entrenat per això– per dominar la situació. Aquest estat d'ànim serà el principal col·laborador del líder-guia, ja que li permetrà operar pràcticament sense cap resistència. Això sí, l'actuació es durà a terme avans de que apareixin els comportaments histèrics i les conductes violentes. **La rapidesa és vital.**

Els criteris a seguir per una adequada actuació de prevenció i evacuació, en una situació d'emergència, seran els que segueixen:

1. El personal entrenat serà avisat mitjançant consignes per evitar una primera reacció de pànic.
2. Els missatges d'evacuació seran molt clars i hauran de transmetre, sobre tot, una gran sensació de calma. Tanmateix pot ser convenient no deixar entreveure la raó de la evacuació.
3. El personal entrenat haurà de tenir cura de:
 - Donar ordres imperatives i clares, evitant les discussions inútils,

suicidas o de huidas desesperadas; que los individuos sin entrenar suelen tener una obediencia dócil ante las órdenes, y ello da lugar a la aparición de automatismos muy útiles para el desalojo; que habrá conductas inadaptadas por reacciones agresivas fuertes ante la sensación de frustración o trato "impersonal" durante las labores de auxilio; que existirán líderes espontáneos que, bien dirigidos, pueden ser de gran ayuda, etc.

En definitiva, el **alto grado de suggestibilidad** en que se encontrará la masa debe ser aprovechado por ese personal –entrenado para ello– para hacerse dueño de la situación. Esa suggestibilidad es, precisamente, el principal colaborador del líder-guia, ya que le permitirá operar sin prácticamente ninguna resistencia. Eso sí, la actuación se llevará a cabo antes de que aparezcan los comportamientos histéricos y las conductas violentas. **La rapidez es vital.**

Los criterios a seguir en una adecuada actuación de prevención y evacuación en una situación de emergencia serán los siguientes:

1. El personal entrenado será avisado mediante consignas para evitar una primera reacción de pánico.
2. Los mensajes de evacuación serán muy claros y deberán transmitir, sobre todo, una gran sensación de calma. Incluso puede ser conveniente no dejar traslucir la razón de la evacuación.
3. El personal entrenado deberá preocuparse de:
 - Emitir órdenes imperativas y claras sin caer en discusiones inútiles,
 - evitar conductas inadaptadas –agresiones, pillaje, delitos, ...–,
 - evocar imágenes tendentes a reducir la tensión,
 - vigilar la intensidad del riesgo y localizar el punto de máximo peligro,
 - centrar en él la atención teniendo en cuenta el estado de vigilancia de las personas a su cargo,
 - observar la posible toxicidad existente y evaluar el momento de máxima destrucción,
 - tener preparados los medios necesarios para realizar los primeros auxilios,
 - recuperar y evacuar sólo lo absolutamente imprescindible,
 - etc.

El espacio disponible no nos permite desarrollar en detalle un Plan de Emergencia y Evacuación, pero aún si ello fuera posible, hemos de mencionar que, de entre todos los esquemas de alerta y alarma que se han realizado para estas instalaciones y otras similares, no nos ha sido posible encontrar dos iguales. En cada caso particular, debe establecerse el Plan más adecuado.

Los únicos puntos que tienen en común todos ellos son la necesidad de ensayar el Plan periódicamente y el evitar modificarlo de forma eventual. Un

- evitar conductes inadaptades –agressions, pillatge, delictes, ...–,
- evocar imatges tendents a reduir la tensió, vigilar la intensitat del risc i localitzar el punt de màxim perill,
- centrar en ell l'atenció, tenint en compte l'estat d'alerta de les persones al seu càrrec,
- observar la possible toxicitat existent i avaluar el moment de màxima destrucció,
- tenir preparats els mitjans necessaris per a realitzar els primers auxilis,
- recuperar i evacuar només el més imprescindible, – etc.

L'espai disponible no ens permet desenvolupar detalladament un Pla d'Emergència i Evacuació, però encare que fos possible fer-ho, cal esmentar que, de tots els esquemes d'alerta i alarma que s'han realitzat per aquestes instal·lacions i d'altres semblants que hem consultat, no ens ha estat possible de trobar-ne dos iguals. Això ens diu clarament que s'ha d'establir el Pla més adequat per cada cas en particular.

Els únics punts que tenen en comú tots aquests esquemes, són la necessitat d'**assajar** el Pla periòdicament i **evitar fer-hi modificacions** eventuals. Un exercici d'evacuació crea uns hàbits –reflexos automàtics– que tenen l'avantatge de reduir al mínim les pèrdues de temps i l'excitació del moment.

Fins aquí, doncs, hem volgut deixar molt clara l'absoluta necessitat d'establir un Pla d'Emergència i Evacuació adequat a la instal·lació que ens ocupa i, lògicament, de garantir la seva efectivitat.

Aquest és, doncs, el gran repte que té pendent la Seguretat als Estadis aquest: evitar aquest tipus de successos. L'única solució passa per **treballar d'acord tots els professionals implicats** –arquitectes, enginyers, dissenyadors, instal·ladors, gerents de risc, responsables de seguretat, autoritats, serveis mèdics, ...– **a fi de desenvolupar sistemes eficaços que assegurin una completa evacuació mitjançant Plans d'Emergència i Evacuació adequats, millorant, a la vegada, les mesures de prevenció i protecció de les instal·lacions.**

ejercicio de evacuación crea unos hábitos –reflejos automáticos– que tienen la virtud de reducir al mínimo las pérdidas de tiempo y la excitación del momento.

Hasta aquí, pues, hemos querido dejar muy clara la absoluta necesidad de establecer un Plan de Emergencia y Evacuación adecuado a las instalaciones que nos ocupan y, lógicamente, de garantizar su efectividad.

Este es el gran reto pendiente de la Seguridad en los Estadios: evitar este tipo de eventos. Para ello existe una sola solución: **trabajar estrechamente todos los profesionales implicados** –arquitectos, ingenieros, diseñadores, instaladores, gerentes de riesgos, responsables de seguridad, autoridades, servicios médicos, etc.–, **a fin de desarrollar sistemas eficaces que aseguren una completa evacuación mediante Planes adecuados, y que a su vez, mejoren las actuales condiciones de prevención y protección.**

